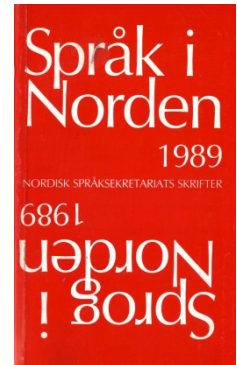

Sprog i Norden

Titel: Anglicismerna i finskan
Forfatter: Paavo Pulkkinen
Kilde: Sprog i Norden, 1989, s. 89-93
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språksekretariat

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Anglicismerna i finskan

Av Paavo Pulkkinen

Finskan hör som bekant till den finsk-ugriska språkfamiljen, men den avviker starkt från sina östliga släktspråk. Den har varit utsatt för så omfattande påverkan av både äldre och yngre germanska språkformer att den i många hänseenden mera liknar skandinaviska språk än sådana finsk-ugriska språk som talas i inre delar av Sovjetunionen. Detta gäller bl.a. ordförrådet. Den finska vokabulären saknar ingalunda originalitet men den innehåller en stor mängd germanska och svenska lånord och vimlar av västliga översättnings- och betydelselån. Med skäl har man ofta påstått att finskan trots sin östliga härkomst innehållsmässigt återspeglar den västerländska tankevärlden.

Finland har av historiska skäl i hög grad anammat sin kultur genom förmedling av svenska språket. Det innebär bl.a. att svenskan har förmedlat otaliga ord som svenskan i sin tur har lånat från andra språk. Bland dessa lån finns naturligtvis också engelska ord av vilka en del har varit kända redan relativt länge i svenskan.

Det äldsta finska ordet som härstammar från engelskan är mig veterligen *punssi* (eng. punch) som noterats i Gananders ordboksmanuskript 1786. Nästa fall torde vara *timotei* (timothy (grass)), 1802. Under första halvan av 1800-talet lärde man känna åtminstone sådana attraktiva ord som *portteri* (porter), *portviini* (portwine), *rommi* (rum) och *toti* (toddy). Ganska tidigt användes också några sjöfartstermer såsom *kutteri* (cutter), *kuunari* (schooner), *loki* (log).

Under den senare hälften av 1800-talet förekommer många textiltermer i finska lexikon: *klootti* (cloth), *molski* (moleskin), *ulsteri* (ulster) m.m. Den växande angloameri-

kanska tekniken alstrar också nya uttryck av vilka många visar sig behövliga även i finskan, t.ex. *klosetti* (closet), *koksi* (cokes), *revolveri* (revolver), *torpedo*, *tunneli* (tunnel). På 1800-talet kommer också en del ord som behövs i skildringar av engelska och amerikanska förhållanden till synes, såsom *dollari* (dollar), *gallona* (gallon), *klubi* (club), *kroketti* (croquet), *kveekari* (Quaker), *lordi* (lord), *seriffi* (sheriff).

I början av vårt århundrade påträffas åtskilliga engelska sporttermer i finskan, exempelvis *bandy*, *boksata* (box), *handicap*, *hockey*, *match*, *offside*, *racket*, *rekordi* (record), *sportti* (sport), *treenata* (train). Alla de här nämnda orden har dock redan föråldrats eller hamnat i vardagsspråket. Ord som fortfarande är användbara är däremot bl.a. *golf*, *taklata* (tackle) och *tennis* (förfinskningen *verkkopallo* «nätboll» känns ålderdomlig). Allmänt kan man säga att den finska sportterminologin i stor sett är skapad på inhemsk grund. Som exempel kan nämnas att vårt närmaste skriftligt odlade släktspråk estniskan har accepterat betydligt flera engelska sporttermer.

Som en specialgrupp kan nämnas de ord som används av amerikafinnarna men som har fått ett visst fotfäste även i finskan i Finland, visserligen närmast i talspråket. Sådana är bl.a. *kaara* (car) 'bil', *kämpä* (camp) 'barack, skogshydd; (vard.) bostad, rum', *mainari* (miner) 'gruvarbetare', *saluuna* (saloon) 'krog'. Några fall är belagda redan i början av 1900-talet.

Den övervägande delen av de engelska lånorden i finskan är av relativt ungt datum. Enligt min beräkning förekom dock före år 1920 drygt 500 ord av engelskt ursprung i finskan (i finska uppslagsböcker), låt vara att en del säkert var mycket sällsynta. Min bok *Lokarista sponsoriin* (1984) som presenterar anglicismer i finskan, innehåller nästan 1300 lånord samt något över 100 halvt lånade sammansättningar, men den är ingen fullständig förteckning. Otaliga tekniska och andra termer samt lågspråkliga uttryck har utelämnats.

Om man ser på finskspråkiga affischer och liknande reklammaterial, får man nuförtiden ofta förvånas över mängden av allahanda engelska ord och fraser, t.o.m. kortare meningar, som måste vara obegripliga för en betydande del av

folket, ibland troligen för majoriteten. Sådana element hör naturligtvis inte till finskan. De är blott påhitt av några vilsekomna «copywriters». De blir också ofta starkt kritiserade av allmänheten som upplever den överdrivna användningen av engelskan som motbjudande och t.o.m. som hotande för finska språket.

Å andra sidan florerar sådana anglicismer i den moderna finskan som inte är så iögonfallande som reklamengelskan men som däremot ofta har vunnit fotfäste i språket utan att väcka någon uppståndelse. Jag tänker på engelska översättnings- och betydelselån.

De äldsta översättningslånen av engelskt ursprung härstammar från 1800-talet och förmedlades uppenbarligen av svenskan, t.ex. *paperimylly* (= papperskvarn, papermill) och *säkipilli* (= säckpipa, bagpipe) som båda förekommer i ett lexikon från 1865. Liknande nya översättningar kom till användning rätt sparsamt ännu på 1940-talet, men på 1950-talet blev takten klart snabbare. Jag har noterat vid pass 60 fall som är belagda på 1950-talet, t.ex. *hyvinvointivaltio* (= välfärdsstat, welfare state), *kovaksikeitetty* (hårdkokt, hard-boiled), *sammakkomies* (= grodman, frogman); frasen *pelastaa kasvonsa* (= save one's face).

Likadana översättningar från 1960-talet är ännu talrikare; jag har fått fram siffran 100. Några prov: *haamukirjoittaja* (= spökskrivare, ghostwriter), *ikivihreä* (= evergreen), *luottokortti* (= kreditkort, credit card); *kuuma linja* (= het linje, hot line). – Från 1970-talet känner jag drygt 70 nya fall, vilket – jämfört med 1960-talets siffra 100 – kanske tyder på att man har börjat närma sig mättningspunkten. Självklart är likväl att färskas översättningslån fortfarande dyker upp; från 1980-talet har jag noterat bl.a. *köyhyysloukku* (= poverty trap) och *oravanpyörä* (= ekorrhjul, squirrel cage).

Vad gäller betydelselån som visar engelskt inflytande ligger tyngdpunkten ännu närmare våra dagar. Ett par fall härstammar från 1800-talet: *punta* (= pund, pound, om engelsk valuta; tidigare bara en viktenhet) och *kongressi* om det amerikanska parlamentet. Under hela första halvan av vårt århundrade var det semantiska inflytandet från engelskan på

finskan obetydligt, men en markant förändring skedde på 1950-talet. I mitt material finns ungefär 30 fall från detta årtionde, t.ex. *hiostaa* 'pressa (arbetare) till orimliga ansträngningar' (jfr sweat), *kanavoida* 'kanalisera (bidrag, resurser)' (jfr canalize, channel), *satelliitti* (om en artefakt, jfr satellite).

Ännu fler semantiska lån härstammar från 1960-talet; över 60 nyheter förekommer i mina excerpt. Exempelen gäller här – av praktiska skäl – endast kända internationella ord som numera används i beydelser som uppenbarligen visar engelsk påverkan: *abstrakti* 'sammandrag', *dialogi* '(politiskt) åsiktsutbyte', *teknologia* 'teknik'. Likadana fall från 1970-talet är t.ex. *arkkitehti* 'planerare, skapare', *dramaattinen* 'synnerligen snabb, stor e.dyl.', *massiivinen* 'omfattande, ofantlig'. Också många inhemska ord och äldre lånord har fått nya betydelse som verkar bero på att man apat efter engelskan. Från 1970-talet har jag noterat sammanlagt omkring 50 semantiska anglicismer.

Efter andra världskriget har förhållandet mellan översättnings- och betydelselån enligt mina iakttagelser utvecklats i den riktningen att betydelselånen proportionellt sett har ökat mera. Detta torde få sin förklaring av att talrika finnar nuförtiden redan har börjat tänka delvis på angloamerikanskt sätt. Engelskans övermakt i olika internationella sammanhang är ofta förkrossande. Många vetenskapsmän och andra specialister lever fortfarande i en värld där engelskan dominerar. Antalet tonåringar som tillbringa ett skolår i USA har vuxit oerhört under de senaste decennierna. Det är inget under att inte endast engelska ord och översatta anglicismer utan även smygande semantiska utvidgningar förekommer ofta i tal och skrift bland folk som lever eller har levt i så tät kontakt med engelskan.

Motsvarande betydelseförändringar påträffas mycket ofta också i svenskan och synbarligen även i andra skandinaviska språk. För närvarande kan en anglicism dock finna sin väg till finskan utan mellanlandning i svenskan. Till slut ett par färska bevis på detta påstående:

Under 1980-talet har framför allt reklamfolk enstämigt börjat karakterisera vissa böcker och filmer med participet

koskettava – eftersom man i engelskan gärna säger *touching* om liknande alster. Förr i världen användes ordet *liikuttava*, som exakt motsvarar det svenska ordet *rörande* (ty. rührend), men detta uttryck ser man numera ytterst sällan.

Om man vrakar (åtminstone temporärt), «lägger på hyllan» exempelvis ett teveprogram, tyr man sig numera i finskan regelmässigt till verbet *hyllyttää*. Ordet är en avledning av *hyllä* 'hylla' och man kunde förmoda betydelsen 'förse med hyllor'. I själva verket har ordet inte förekommit i någon betydelse i språket förrän någon började tolka innehållet av det engelska verbet *shelve* (jfr *shelf* 'hylla') med denna avledning.

Ett av de fräschaste modeorden i finskan är *potku* som egentligen avser 'spark' men i dag ofta betyder 'fart, sprätt, kläm'. Utan tvivel vågar man säga att det engelska ordet *kick* ligger bakom. Däremot betyder väl ordet *spark* i svenskan aldrig 'fart osv.' – det används efter engelskt mönster blott i uttrycket *spark uppåt* (om befordran i tjänsten)! Men också i samband med det här slumpmässigt plockade finska exemplet stöter vi alltså på en anglicism i svenskan. Utan att stöta på anglicismer går vi inte långt i världen av i dag. Detta gäller även finskan, fastän den tydligen inte har varit lika benägen att acceptera engelska uttryck som de flesta nordiska språken.